

Kaliforniassa Berkeleyn yliopistossa sosiologian professorina toimivan Manuel Castellsin kiinnostus Suomea kohtaan heräsi vuoden 1997 lopulla, jolloin hän esiintyi pääpuhujana Suomen itsenäisyyden juhlarahaston Sitran 30-vuotisjuhlaseminaarissa. Samassa tilaisuudessa julkaistiin myös filosofi Pekka Himasen teos ”Hautomo. Verkkojen filosofia”. Seminaarista Tampereelle kotiutuessani muistan lukaisseeni Himasen kirjan läpi välittömästi junassa mitenkään liiemmästi innostumatta. Sen sijaan tutustuttuani Castellsin tuotantoon hänen ”The Information Age” -trilogiansa ensimmäisen osan kautta en tahtonut malttaa odottaa koko teossarjan valmistumista.

Himasan ja Castellsin varsinainen yhteistyö alkoi Himasen siirtyttyä vierailevaksi tutkijaksi Berkeleyn yliopistoon. Yhteistyön tuloksena Himanen julkaisi vuoden 2001 alussa teoksen ”Hakkerietikka ja informaatioajan henki”, joka on käännetty englannista paitsi suomeksi myös useille muille kielille. Nyt, jatkoksi yhteistyölleen, Castells ja Himanen ovat julkaisseet tutkimuksen Suomen tietoyhteiskuntamallista, jonka ilmestymistä itseni lisäksi varmasti moni odotti ristiriitaisin ajatuksin. Toisaalta oli hyvin tiedossa, että kyse on lyhyestä projektista, jonka alkuperäisenä tarkoituksena ei ollut kirjoittaa kokonaista kirjaa. Kuten Castells teoksen julkistamistilaisuudessa huomautti, projekti kuitenkin kasvoi kirjaksi, joskin pieneksi. Toisaalta taas odotusarvoa nosti Castellsin kaltaisen kansainvälisen huippututkijan osoittama kiinnostus Suomea kohtaan. Ilmeistä

on, että sen enempää kirjoittajien kuin hanketta rahoittaneen Sitran intressien mukaista ei olisi ollut tyytyminen pelkästään niukkasanaisen raportin julkaisemiseen. Huomautettakoon lisäksi, että tekijöiden kiitossanojen mukaan kirjoitustyötä on helpottanut viisi tutkimusavustajaa, kolme kustannustöimittajaa, teoksen suomentaja sekä mitä ilmeisimmin huomattavan laaja keskusteluverkosto.

Yhteistyön lopputuloksena syntynyt ”Suomen tietoyhteiskuntamalli” on enemmän yhteenveto Suomen viime vuosien kehityksestä kuin varsinainen tutkimus. Kirjoittajat käyvät läpi esimerkkejä niistä tekijöistä, jotka ovat tehneet mahdolliseksi Nokian tuhkimotarinan sekä nostaneet Suomen kilpailukyvyltään ja teknologiselta perusrakenteeltaan maailman kärkeen. Vertailukohtana Castells ja Himanen käyttävät Yhdysvaltoja ja Singaporea, jotka edustavat Suomesta hyvin poikkeavia malleja hyödyntää informaatioteknologista osaamista uuden yritystoiminnan ja talouskasvun veturina. Kirjoittajien mukaan läntiset tietoyhteiskunnat eroavat avoimuudellaan Singaporesta, joka on poliittisesti hyvin autoritaarinen valtio. Hyvinvointiluottuvuudella mitattuna Yhdysvaltoja ja Singaporea puolestaan yhdistävät jyrkkä tulonjako ja suuri köyhien määrä. Edellisiin maihin verrattuna Suomea voidaan taas kutsua hyvinvointivaltioksi. Lukuisista eroista huolimatta näissä kaikissa kolmessa maassa teknologisen kehityksen taso on poikkeuksellinen.

Kiitettävää teoksessa on, että käsitellessään Suomen erityispiirteitä

Castells ja Himanen eivät pelkästään kertaakaan lukuisista kirjoista ja aikakauslehdistä tuttua Nokian tai Linuxin tarinaa. Selvittäessään Suomen ainutlaatuisuutta kirjoittajat viittaavat erilaisiin alueellisiin kehityshankkeisiin, kuten Oppiva Ylä-Karjala -projektiin tai eTampere-hankkeeseen, sekä päämäärätietoiseen tutkimus- ja kehityspanokseen, jolla valtio on tukenut uuden yritystoiminnan kasvua. Suomi on siis paljon muutakin kuin Nokia, ja ilman vahvaa julkisen ja yksityisen sektorin vuorovaikutusta Nokiaakaan ei mahdollisesti olisi.

Kirjoittajat myös korostavat muutamien yksittäisten henkilöiden poikkeuksellista lahjakkuutta suomalaisen tietoyhteiskunnan sankaritarinassa. Tässä kohdin toistetaan sama enemmän tai vähemmän romantisoitu kuva muutamien tietoyhteiskunnan pioneerien merkityksestä kuin jo Himasen hakkerietikkaa käsitelleessä teoksessakin. Himanen määrittelemässä merkityksessä ”hakkerit” eli työhönsä harrastuksen kaltaisesti suhtautuvat tietotekniikan asiantuntijat toivat muun muassa Internetin Suomeen ensimmäisten joukossa maailmassa ja onnistuivat edistämään sen leviämistä nopeammin kuin muualla. Lisäksi hakkereilla on ollut merkittävä rooli verkon evoluutiossa alkuperäisestä laskentakapasiteetin jakamisen ideasta yhä useampien ihmisryhmien sosiaalseksi kohtauspaikaksi. Kuitenkaan hakkereiden tärkein anti ei ole ollut tekninen vaan sosiaalinen: ennen kaikkea hakkerit ovat olleet koko Suomen innovaatioympäristössä tärkeä innoittava voima, Castells ja Himanen uskovat.

Vaikka teknologisesti katsoen Suomea voidaan pitää eturivin tietoyhteiskuntana, Castells ja Himanen muistuttavat, että kyse on vasta hyvin nuoresta ilmiöstä. Taloudellisesti Suomi on ollut suurimman osan historiaansa köyhä maa, jonka maantieteellinen ja poliittinen asema ei ole tilannetta ainakaan helpottanut. Kirjoittajien tulkinnassa tietoyhteiskunta on jatkoa suurille suomalaisille selviytymistarinoille: ”Suomen historia on voimien kokoamista kansallisiin projekteihin; talvisodan taistelujen ja jatkosodan jälkeisen jälleenrakentamisen sijalla on nyt tietoyhteiskunnan yhteinen hanke, joka löydettiin 1990-luvun alun lamastaselviämiskeinoksi”, Castells ja Himanen maalailevat. Olkoonkin niin, että 1990-luku oli Suomen tarinassa monin tavoin historiallinen käänne, mielestäni tietoyhteiskunnan rinnastaminen sotavuosiin kansakuntaa yhdistävän identiteettiprojektin merkityksessä on kyllä kohteliaasti ilmaisten uskaliaista.

Puuttumatta tässä tämän tarkem-

min kirjan sisällöllisiin yksityiskoh-
tiin, haluan nostaa esiin mielestäni
työn suurimman ongelman. Kuten
kirjoittajat itsekin korostavat, teos
ei ole sen enempää empiirisesti kuin
teoreettisestikaan katsoen tieteellinen
tutkimus sanan ankarassa mer-
kityksessä. Toisaalta kirjaa ei myös-
kään voi pitää systemaattisena se-
kundaariaineistoon tukeutuvana
synteesinä aiheestaan. Muun muas-
sa käsitys suomalaisen hyvinvointi-
valtion edistyskäsityksestä otetaan
annettuna käytännössä juuri lain-
kaan puuttumatta niihin viimeai-
kaisiin muutoksiin ja epäkohtiin,
joita esimerkiksi Raija Julkunen on
ansiokkaasti ja hyvin yksityiskohtai-
sesti käsitellyt. Voidaankin sanoa,
että Castellsin ja Himasen työtä vai-
vaa eräänlainen mustavalkoisuus ja
mahdollisesti jopa tarkoitushakui-
nen kriittisyyden puute.

Tosin kirjan julkistamistilaisuus-
dessa pitämässään puheessa Castells
korosti, että teoksen tavoitteena on
ennen kaikkea toimia päänavauk-
sena yksityiskohtaisemmille tutki-

muksille ja herättää yleistä keskuste-
lua. Uuden tutkimustyön virittäjänä
huomattavasti lyhyempi ja selkeästi
tutkijoille ja yhteiskunnallisille päät-
täjille suunnattu raportti olisi kui-
tenkin voinut olla tehokkaampi for-
maatti. Toisaalta kaupallisen kus-
tantajan painattamana teos onnistuu
varmasti herättämään pelkkää
raporttia laajemmin julkista huo-
miota. Ja onhan teoksen alkuperäi-
nen, kansainvälisille markkinoille
suunnattu versio varmasti hyvää
mainosta Suomelle, mikä ei suin-
kaan ole vähäpätöinen saavutus.
Tässä mielessä teos mitä todennä-
köisimmin täyttää tarkoituksensa.

PASI PYÖRIÄ

MANUEL CASTELLS &
PEKKA HIMANEN
SUOMEN TIETOYHTEISKUNTA-
MALLI
SUOM. JUKKA KEMPPINEN
HELSINKI: SITRA & WSOY, 2001
209 s.

TILASTOJEN MUKAAN...

Merja Kinnusen väitöskirjan ydin-
kysymys on, hänen omilla sanoil-
laan, ”miten tilastolliset luokitukset
osallistuvat naisten ja miesten palk-
kaerojen legitimointiin suomalaisessa
yhteiskunnassa”. Äkkiseltään ky-
symys voi tuntua oudolta: miten ih-
meessä tilastolliset luokitukset voi-
vat ”osallistua” mihinkään? Ovatko
luokitukset mukamas joitain työ-
markkinapoliittisia toimijoita?

Kun on kirjan lukenut, voi vain
onnitella Kinnusta äärimmäisen re-
levantista tutkimuskohteesta ja sekä
tiedekäsityksemme että yhteiskun-
tapoliittisen ymmärryksemme kan-
nalta merkittävästä tutkimuksesta.
Ensiksikin: Kinnunen osoittaa ha-
vainnollisella ja vastaan panematto-
malla tavalla, että luokitukset todel-
lakin osallistuvat ja vieläpä mitä
merkittävimällä tavalla yhteiskun-

nallisten hierarkioiden uusintami-
seen. Tapaustutkimuksena esitetty
sairaanhoitajien ja insinöörien stu-
tuksen määrittelyprosessi ja sen
palkkapoliittiset edellytykset ja seu-
raukset osoittavat kouriintuntuvalla
tavalla sen, miten tärkeä osa yhteis-
kunnallisten suhteiden järjestystä ti-
lastot ovatkaan.

Kinnusen tutkimuksen suuri an-
ti on yhtä lailla toisaalla. Hän pal-